

TNC-dagen 1986

Årsmöte, föredrag och debatt

Under årsmötet avtäckades Alvar Ellegård för sina elva år i TNCs styrelse. Här står han i foajén till Wallenbergsalen och bläddrar i TNCs Skrivregler, som utkom lagom till årsmötet.

TNC-dag på IVA	s 2
Fackspråk och allmänspråk av i dag	s 4
TNCs Skrivregler i ny utgåva	s 7
Att tävla i termskapande	s 8
Terminologi som redskap i översättning och dokumentation	s 9
Citatet	s 10
Notiser	s 10
Termfrågor i urval	s 12

TNC-dag på IVA

Årsmöte

För 45 år sedan i januari bildades TNC i IVAs lokaler. I år var TNC tillbaka på IVA för att hålla Representantförsamlingens sedvanliga årsmöte. Den 29 maj gick mötet av stapeln i Wallenbergsalen. 50 medlemmar representerades på mötet, varav två blev invalda under mötets gång: IBM och Esselte Focus.

Ordförande för årsmötet var Lennart Palm från STU. Han ersatte Erik Ingelstam, som tyvärr var förhindrad att delta p g a sjukdom.

Några ändringar i styrelsesammansättningen gjordes i och med detta årsmöte. Professor Alvar Ellegård avgick efter lång och trogen tjänst – han har varit språklig representant i elva år – och avtackades av styrelsen med vas och blommor. Alvar Ellegård efterträds av professor Bo Ralph från institutionen för nordiska språk i Göteborg.

Tekn lic Lars G Larsson från Industriförbundet invaldes i styrelsen som representant för industrin, en plats som varit vakant under flera år.

TNC-utställning

Efter årsmötet bjöd TNC på lunch i IVAs vackra festvåning. I foajén till Wallenbergsalen kunde besökarna sedan bese en skärmutställning om TNC, som färdigställts för det här tillfället och som vi i framtiden kommer att använda för att informera om TNC. I foajén kunde man också bläddra i TNCs böcker och köpa dem man ville ha av Ann-Louise Berg från Svensk Byggtjänst.

Före årsmötet hölls ett styrelsesammanträde. Här står Representantförsamlingens fungerande ordförande Lennart Palm och samtalar med Björn Tell och Alvar Ellegård, medan Göran Cannberg studerar pressklippen om TNC.

Receptionen i foajén till Wallenbergsalen.

Debatt om teknikerns ord

Eftermiddagen inleddes med att Alvar Ellegård höll ett föredrag med titeln "Fackspråk och allmänspråk av i dag". Föredraget återges i sin helhet nedan.

Det första förberedda inlägget under den åtföljande debatten "Teknikerns ord – teknikerns ensak eller mångas angelägenhet" hölls av civ ing **Olof Bager** från Ericsson. Han påpekade att teknikerns ord mest är sådana vanliga ord som pronomen, adjektiv, verb, dvs ord som alla känner till. Han menade vidare att utvecklingen går för fort för att man skall kunna låta orden växa fram som de vill – det behövs ett samarbete mellan tekniker på t ex Ericsson och Televerket och organ som TNC och SIS. Enligt Olof Bager behövs inte Svenska språknämnden på samma sätt i det här sammanhanget, dvs för valet av teknikerns ord.

Olof Bager ville vända på rubriken för debatten och frågade i stället: Allmänspråk – mångas ensak eller skall man ta hänsyn till teknikerns ord? Han menade att allmänspråket bör ta intryck av det tekniska språket; det är alltså ingen nackdel för allmänspråket att överta de ord som kan anses vara korrekta för teknikerna. Ibland är det dessutom nödvändigt att vara lika exakt och entydig i allmänspråket som teknikerna är i sina fackspråk, annars kan farliga missförstånd uppstå.

Man tycker att teknikern bör stava t ex orden *aldrig* och *alltid* rätt. Kan man då inte begära av "allmänspråkaren" att välja M eller m beroende på om han vill uttrycka *mega-* eller *milli-*, frågade Olof Bager.

Olof Bager avslutade sitt inlägg med att säga att det behövs ett ömsesidigt hänsynstagande om alla skall bli förstådda.

Vad har man ord till? Man behöver dem för att själv kunna tänka och sortera sina tankar och för att kunna förmedla dessa tankar. Med detta inledde fil dr **Margareta Westman**, föreståndare för Svenska språknämnden, det andra förberedda inlägget i debatten.

Hur vill då teknikern ha sina ord, frågade hon vidare. De skall vara entydiga, vilket är ett rimligt krav enligt Margareta Westman. Något man inte får glömma är att tekniken berör alla; teknikerns ord kommer därför också ut i samhället och där blir de ofta värdeladdade. Margareta Westman berättade att detta är en allmän språklig mekanism som de flesta ord råkar ut för. Men tekniker irriteras av att ord används med en självklar laddning. Det finns även krafter bland tekniker som motverkar entydigheten, ansåg Margareta Westman, och det är bl a behovet av märkvärdighet – något man måste se upp med om man vill få en smidigare kommunikation.

Svaret på frågan om teknikerns ord är teknikerns ensak eller mångas angelägenhet måste enligt Margareta Westman vara ja!

Här nedan följer ett urval av de tänkvärda ord som sedan framfördes under debatten.

Alvar Ellegård: Allmänheten bör foga sig i att teknikerna behöver sitt språk, men teknikerna måste också ta hänsyn till allmänhetens språk.

Olof Bager: Teknikerns ord är en angelägenhet för teknikern men inte hans ensak. Ord inom tekniken bör inte i onödan bli svåra men de måste kunna användas internationellt. Allmänspråket bör kunna dra nytta av teknikspråket och ta hänsyn till det i rimlig grad. Ett problem finns: hur skall teknikerns ord bli kända för allmänheten?

Per Stenson: Det är journalisterna som överför teknikernas ord till allmänheten. Skulle man kunna utbilda journalister i teknik?

Alvar Ellegård: Det vore bättre att utbilda tekniker till journalister än tvärtom.

Lars Forsslund: Intresset för teknisk journalistik är ringa; i dag utbildar man inte journalister i teknik.

Kjell Westerberg: Den kurs i terminologi som TNC kommer att hålla på universitetet kanske vore något för journalister.

Einar Selander: Samhällets angrepp mot teknikernas språk är djupt orättfärdigt. Ingen annan grupp beskylls så ofta för att tala fikonspråk som teknikerna. I själva verket är det sällan tekniker talar fikonspråk. Andra grupper använder en obegriplig svenska utan att straffas. Teknikerna känner sig försvarslösa gentemot andra makthavare som har mer raffinerade metoder att manipulera med än språket.

I dag kommer vi i kontakt med fler dokument än någonsin tidigare, men omsorgen om varje dokument är mindre. Informationsexplosionen har medfört en försämrad språklig kvalitet. Liksom demokratiseringen, som lett till att vi har färre utmärkta sekreterare som "tvättar" teknikernas texter.

Lennart Holm: Det spelar egentligen ingen större roll om vi säger yta eller area, element eller radiator. Men det finns mer brännheta frågor. Vissa företeelser är så

Einar Selander deltog i debatten om teknikerns ord.

komplikerade att de knappast låter sig beskrivas vare sig med allmänna ord eller med fackord. Erfarenheten av kärnkraftsolyckan i Tjernobyl har tydligt visat på detta förhållande. Vissa termer (t ex *becquerel*) har en skrämseleffekt. Motsättningarna mellan fackspråk och allmänspråk ökar med teknikens utveckling.

Inga Ulvönäs: Teknikernas språk är inte deras ensak när de vänder sig till människor utanför teknikerkransen. Om teknikerna vill få ut sitt budskap måste de använda ett språk som folk begriper. Vi som inte är tekniker vill inte höra talas om becquerel, röntgen, rem osv. I stället måste vi få reda på om vi kan äta jordgubbar till midsommar eller ej!

Lars Forsslund: Jag tycker att hela allmänbildningsbegreppet borde omprövas! Teknik och naturvetenskap är förklarliga discipliner, och vissa elementära kunskaper om dessa företeelser borde ingå i allas kunskapsförråd.

Margareta Westman: Det är mycket farligt om man betraktar katastrofen i Tjernobyl som ett språkligt problem, eller ett problem som enbart rör tekniken i sig. Det inbegriper också biologi, meteorologi och en hel massa andra -logier.

Alvar Ellegård: Jag tycker att Inga Ulvönäs har rätt när hon säger att teknikerna måste lära sig tala med allmänheten. Och Lars Forsslund har också rätt: vi måste få ett nytt allmänbildningsbegrepp. Om vi vill få ordning på det tekniska språket, så får vi utbilda allmänheten och ge dem ett vidare bildningsbegrepp, med mer naturvetenskap.

Termer är som barn – de vinner burskap och formas av allmänheten (livet) och vi (föräldrarna) kan inte göra något. Är allmänheten okunnig eller illvillig blir orden behandlade därefter.

Språket speglar ju kulturen. Om vi vill förbättra språket måste vi också förbättra kulturen!

Lennart Holm: Det låter som ett anspråklöst förslag ...

Hur skall man med pressens "desinformation" kunna skaffa sig verklig kunskap? Oftast upptäcker man fel i pressens rapportering när man själv varit inblandad eller känner till saken. Och ändå är man beredd att svälja det mesta som framförs i massmedia om man inte känner till det förut eller kan kontrollera det på annat sätt – detta är massmedias paradox.

Jag är inte helt överens med Inga Ulvönäs. Vi vill inte bara veta om vi kan äta jordgubbarna till midsommar; vi vill även veta varför de går att äta. Man talar över huvudet på folket och ger inte någon detaljerad information, vilket är en förutsättning för att man skall kunna bilda sig en egen uppfattning. Fackspråk måste förklaras just när sådana här katastrofsituationer gör att vanligt folk drabbas.

Debattpanelen utgjordes av Margareta Westman, Olof Bager, Lennart Holm, Kjell Westerberg och Alvar Ellegård.

TNC-Aktuellt

Nyhetsblad för TNCs medlemmar.

TNC är en ideell förening och har till uppgift att verka för att en lämplig teknisk terminologi skapas och används inom offentlig förvaltning, näringsliv, utbildningsväsen och massmedia.

Redaktion:

Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Magdalena Gram
Åsa Holmér

Prenumeration:

Gunnel Johansson

Postadress:

Box 2303, 103 17 Stockholm

Gatuadress:

Stora Nygatan 45, Stockholm

Telefon: 08-24 92 90

Postgiro: 55 60 12-3

Bankgiro: 711-1925

TNC-Aktuellt utkommer med 4 nummer per år och kostar 75 kr.

Eftertryck tillåts om källan anges.

Fackspråk och allmänspråk av i dag

I det här lilla föredraget skall jag inte försöka mig på någon egentlig definition av vad fackspråk är. "Att definiera" är ordagrant översatt "att avgränsa". Men vad jag ämnar hävda är inte så mycket skillnaderna mellan fackspråk och allmänspråk, utan likheterna. Jag menar snarast att det inte finns någon gräns mellan dem. Ty fackspråket förhåller sig till allmänspråket inte som sparv till trana, utan som sparv till fågel.

Fackspråkssparven och allmänspråkfågeln

Man kan visserligen fråga: vad är skillnaden mellan begreppet sparv och begreppet fågel. Det förra är ett mer specifikt begrepp, det andra mer generellt. Men detta gör oss inte så mycket klokare på vad en sparv och en fågel egentligen är. Vi skiljer mellan termerna, eller rättare: mellan begreppen som termerna står för. Men vi säger i vårt svar ingenting upplysande om tingen själva. Lägg märke till hur konstigt det låter att formulera frågan så här: vad är skillnaden mellan en sparv och en fågel? En sådan fråga skulle nog föranleda höjda ögonbryn: Vad menar du? Så kan man väl inte fråga! Och orsaken till vår förbryllning är inte så svår att inse. En sparv är ju en fågel, så strängt taget är allting man kan säga om en fågel något man också kan säga om en sparv. Det omvända gäller förstås inte.

Språket – ett redskap för kommunikation

Men om en sparv är en fågel, är då fackspråket ett allmänspråk? Naturligtvis inte. Men jämförelsen är tänkvärd, därför att den fäster blicken på att själva termen allmänspråk är litet konstig. En sparv är en fågel, inte en allmänfågel, Allmänfågeln finns nämligen inte, den är en begreppsmässig konstruktion, precis som Medel-svensson eller genomsnittsfamiljen, som består av 1 2/3 vuxen och 1 3/7 barn, och bor i 3 1/4 rum och 4/5 kök.

Skämt åsido är det viktigt att komma ihåg att fackspråket är just ett språk, och underkastat samma villkor som språket över huvud. Det är ett redskap för kommunikation mellan människor. Sådan kommunikation blir bäst och effektivast när sändare och mottagare har liknande bakgrundkunskap och liknande förväntningar.

Språk använt till och av barn

Fackspråket blir därför speciellt av samma skäl som t ex barnspråket och det språk vi själva använder när vi talar med barn blir speciellt. Vi vet ju att barn inte vet så mycket, inte kan så mycket, inte har samma intresseriktning som vuxna. Att detta påverkar vårt språk när vi talar med dem är ganska självklart, och för övrigt något som språkvetarna på senaste tiden har studerat. De har också mycket riktigt funnit att vi använder kortare meningar, enklare ord, och talar långsammare när vi talar

till barn. Mer oväntat är att denna anpassning till lyssnaren ofta sker helt omedvetet. Den inträffar faktiskt också när exempelvis sexåringar talar till treåringar. Vår språkförmåga är alldeles tydligt biologiskt förankrad.

Familjejargong

Inte heller talar vi på samma sätt till främlingar som till vänner som vi träffar var dag. Bland nära vänner och inom de flesta familjer utbildas det med tiden en slags familjejargong, där man finner anspelningar på gemensamma upplevelser och händelser, och använder uttryck som just för vännerna eller familjemedlemmarna har en alldeles speciell och ofta laddad betydelse. Med främlingar som vi aldrig tidigare träffat vore det löjligt att använda samma jargong. Vi använder språket på ett mer "neutralt" sätt. "Allmänspråk" om man så vill. Men vem skulle vilja påstå annat än att vi använder allmänspråket bland vänner och hemma i familjen? Exemplet visar återigen, tycker jag, hur konstig termen allmänspråk är. Språket, svenska eller engelska eller vad det är, är hela tiden detsamma. Men vi använder det efter situationens krav. Och dessa krav är olika, alltefter vem vi talar med och vad vi talar om.

Språk använt till främlingar

När vi talar med en främling som vi ser för första gången, t ex i en tågbkupé, använder vi inte bara ett mer neutralt språk. Vi talar också om mer neutrala ämnen. Den religiösa missionären som inleder ett samtal i kupén med orden "Är du frälst?" uppfattar nog de flesta av oss som något påflugan. Vanligen börjar vi ett samtal med en okänd medpassagerare med synpunkter på vädret, eller utsikten, eller på tågens punktlighet. Det är ämnen om vilka vi kan utgå ifrån att den andre har ungefär samma bakgrundkunskap som vi själva. Från detta öppningsspel kommer vi kanske så småningom underfund med för det första om den andre vill fortsätta samtalet, och för det andra vad den andre har för intressen och kunskapsområden. Därefter kan vi mycket väl zooma in på ett rent specialområde, där vi finner att vi har gemensamma intressen – t ex frimärken, eller Egyptens pyramider, eller jazzens historia. Och då kan vi gott använda de specialiserade uttryck och anspelningar som är gångbara i de kretsar som har de här intressena.

Fackspråk

Nu har jag kommit till fackspråket. Det är den form som vårt språk tar när vi använder det för att kommunicera med folk som vi kan förutsätta har sakkunskap i det fack som det hela rör sig om. När vi talar med barn behöver vi kanske förklara vad en buss är, medan vi skulle förölämpa en vuxen med denna utförlighet. På samma sätt kan vi i samtal med en filatelist naturligtvis använda uttryck som *förstadagsstämplat* utan några förklaringar. Mitt favorituttryck i det här sammanhanget är *derivata*. När vi vet att vår lyssnare har en matematisk grundskolning så kan vi lugnt använda termen. Men om vi inte vet hans bakgrund, och framför allt om vi vet att han inte är matematiskt skolad, så vore det oförsäkamt översitteri att

använda termen. Inte heller är det någon större mening med att försöka översätta den till vanligt språk. Det är visserligen teoretiskt möjligt. Men hela den tankebyggnad i vilken begreppet derivata är användbart och meningsfullt är så vittomfattande att det knappast är realistiskt att försöka klarlägga det i några få ord. *Derivata* är ett typiskt fackspråksord från denna synpunkt. Det är inte bara obegripligt för utomstående vid första påseende. Det är inte ens möjligt att förklara ordet på ett begripligt sätt, såvida man inte samtidigt skapar inblick i den teori som termen ingår i.

Pedantiskt att vara alltför precis

Det sägs ofta om fackspråken att de är mer precisa, mer väldefinierade än språket annars är. Men jag tror inte man skall överdriva detta. Det är visserligen sant att det finns gott om otydligheter i vår vanliga språkanvändning – alltså allmänspråket. Ingen språkanvändning är emellertid mer precis än den behöver vara. Att vara alltför precis i otid är pedantiskt. Lyssnaren blir otålig och tröttnar. Då uppnår man inte sin avsikt, nämligen att kommunicera. Ändå är det uppenbart att den stora massan av de ord som vi använder i dagligt tal faktiskt har en någorlunda precis innebörd. Ord som *ek* och *björk*, *räv* och *varg* har precis lika stor precision i gemene mans användning som i biologernas – låt vara att biologen vet att det finns många sorters björkar och många sorters vargar. Det vet kanske många lekmän också, men inte alla. Och ett vanligt ord som *vatten* är inte mindre precist än H₂O, eller *koksalt* mindre precist än NaCl, även om man måste tillägga "absolut rent" för att göra klart vilken grad av renhet man kräver.

Omvänt gäller att fackspråkstermer alls inte alltid är precisa. När man inom datatekniken talar om *maskinvara* och *programvara*, så är det termer som har växt fram på ett naturligt sätt, som praktiska samlingstermer för en bred och ganska odefinierad grupp av företeelser. Precis som de flesta uttryck i allmänspråket har vuxit fram. Tag som exempel *penna* och *skrift*. Vi lär oss att använda de orden utan att få någon definition av dem. Att deras definition inte är alldeles oproblematiserbar förstår vi av att vi exempelvis inte riktigt vet var bilder, teckningar slutar, och skrift börjar. Är symboler på vägmärken skrift? Om inte, varför inte? Och om blyerts och bläckpenna är pennor, varför är inte en griffel eller en pensel det?

Språket är oskarpt i konturerna därför att det uppstår och vidareutvecklas i en föränderlig värld. Och det är faktiskt bra med denna oskärpa. Om den inte fanns hade säkert ordet *penna* aldrig kommit till, med den betydelse det har. Ty från början betydde penna bara en fågels vingpenna, alltså en fjäder. När dessa vingpennor kom att användas som bläckpennor etablerades betydelsen penna som skrivredskap. Sedan blev det skrivredskap av olika typer. Men inte vilka typer som helst. Och olika språk har dragit gränsen mellan penna och andra skrivredskap annorlunda än vi. I t ex engelskan säger man *pen* om skrivredskap med bläck. En blyerts däremot kallas *pencil* (som i och för sig, ursprungligen, betyder 'liten penna').

Detta att fackspråket är underkastat samma villkor som språket i allmänhet gör att det också har sina svårigheter att reglera det, tukta det, styra det. För svenskan i all-

mänhet har vi Svenska språknämnden som det centrala språkvårdande organet. För fackspråket har vi TNC och SIS, två organisationer som har och måste ha ett mycket nära samarbete, eftersom beteckningarna, orden, måste knytas till de företeelser eller ting som de betecknar.

Orden plast, mot och dator

Vi behöver inte gå långt för att finna exempel på hur besvärligt de språkvårdande organen har det. Exempel på en lyckad insats är förslaget *plast* i stället för *plastic*. *Plastic* är ju annars det ord som är internationellt, och som används i både Norge och Danmark. Mindre genomslag har ordet *mot* haft. Det är ett gammalt fint nordiskt ord för vägkorsning, dvs vägars möte, och lanserades som speciellt ord för den plats där man kan köra in på eller ut från en motorväg. Det används, men är väl knappast allmänt brukligt.

Dator är ett annat ord som har lyckats i så måtto att ordet helt slagit igenom i fackspråket, t ex i SIS Dataordbok, som också för övrigt är TNC nr 82. Men i allmänhetens mun är det otvivelaktigt ordet *data* som dominerar. Det ordet fick kanske något oväntat stöd av titeln på en bok av professorn i fysik, Hannes Alfvén: *Den stora Datan* – en bok som kom för ett tiotal år sedan.

Svårt för språkvården att förutse behov

Den stora svårigheten med språkvård, i teknikens lika väl som i allmänhetens språk, är att den huvudsakligen måste rensa och tukta i en organism – språket – som lever och utvecklas. Språkvårdaren kan på vissa punkter förutse kommande behov. Men att generellt skåda in i framtiden kan naturligtvis ingen. Detta illustreras ganska väl av de internationellt fastställda prefixen för produkter och kvoter (se sammanställningen i § 93 av TNCs rykande färsk Skrivregler TNC 83). Innan några språkvårdande standardiserare hade börjat arbeta fanns beteckningarna hekto (förkortat h) och kilo (k) i exempelvis hg och kg. Likaledes fanns deci (d), centi (c) och milli (m) i exempelvis dm, cm och mm. Allteftersom mättekniken utvecklades behövde systemet emellertid utvecklas. Först behövdes mikro för miljondel. Men mikro råkade börja med samma bokstav som milli. Därför grep man till det grekiska alfabetet för förkortningen: μ , uttalat my. Det var naturligt: mikro är ett grekiskt ord.

För de största produkterna och de minsta kvoterna fanns inga vedertagna namn på latin eller grekiska. Dem skapade man, med material från olika källor. Så fick man mega (M), giga (G), tera (T), peta (P) och exa (E) för produkter, och nano (n), piko (p), femto (f) och atto (a) för de minsta kvoterna. De två sista är faktiskt danska: från femten (10^{-15}) och atten (10^{-18})! Slutligen har vi deka (da) för produkttermen 10 ggr.

Slutresultatet är ett förkortningssystem som är logiskt i sina "yttre" områden: stora bokstäver för produkter, små för kvoter. Men i de inre lever vi med de ursprungliga, osystematiska förkortningarna: små bokstäver för

både produkter och kvoter, och dessutom dels en grekisk bokstav, ensam i hela systemet, och en tvåbokstavs-kombination, också ensam. Varje vän av ordning skulle förstås vilja snygga till det här. Men alla förstår också att, och varför, det inte går.

Area och yta – nödvändigt med två termer?

Låt mig till slut ta ett ganska färskt exempel för att belysa min huvudtes att fackspråket lyder under samma lagar som språket i allmänhet. Exemplet är *area*, som man i TNC 75 Plan- och byggetermer försöker klart skilja från *yta*. Termerna blev aktuella vid en bostadsräkning för en del år sen, då flera riksdagsmän opponerade mot att ett frågeformulär till allmänheten hade ordet *lägenhetsarea*, inte *lägenhetsyta*. *Yta* stod nämligen enligt TNCs definition för det konkreta begreppet, betecknande något som kunde ha en viss färg, en viss struktur. *Area* däremot var det abstrakta begreppet 'utsträckning i yttled'. Riksdagen satte sig nu över fackspråksfolket i den frågan, och i det slutliga formuläret stod det *lägenhetsyta*.

Man kan nog säga att det i detta fall var rimligt att fackspråket fick stryka på foten för allmänspråket. Det var ju allmänheten som skulle läsa och besvara formuläret. Men jag själv frågar mig faktiskt också om det ens i byggfackspråket är nödvändigt eller praktiskt att i ord uttrycka distinktionen mellan den abstrakta och den konkreta betydelsen av *yta*. Vi lever ganska bra med både den konkreta och den abstrakta betydelsen av t ex *krona*. Visst låter det bestickande att varje begrepp bör uttryckas med bara ett enda ord, och att varje ord bör ha bara en enda betydelse. Men den principen är inte ens teoretiskt möjligt att upprätthålla.

Verkligheten är oändligt komplicerad. Språket är ett av våra redskap för att hålla ordning på denna komplicerade verklighet. Det skulle vi inte kunna göra om inte språket generaliserade, kategoriserade, förde in olika företeelser under samma hatt, dvs samma ord. Allteftersom verkligheten förändras, så förändras också ordens betydelser. De utvidgas eller trängs ihop. Vi språkvårdare, vare sig vi arbetar för språket i allmänhet eller språket i facket, måste ta hänsyn till detta. Det innebär inte att vi passivt accepterar allt som sker. Men vi måste arbeta med språkets natur, inte mot den. Det är egentligen ganska självklart att det måste vara så.

Språkvården – en hjälp i kommunikationen

Den tekniska och vetenskapliga utvecklingen går snabbt. Nya produkter, nya begrepp, nya teorier skapas. Språket både deltar i det skapandet och följer med i det. Det kan därför inte låsas fast. Språkvårdarens uppgift kan inte vara att bara konservera det en gång etablerade språket. Den bör i stället vara att hjälpa språket att fylla sin funktion väl: att underlätta och effektivisera kommunikationen mellan de människor som använder det.

Alvar Ellegård

TNCs Skrivregler i ny utgåva

Lagom till årsmötet den 29/5 kom den fjärde utgåvan av TNCs Skrivregler ut. Den har nummer TNC 83 i vår publikationsserie och ersätter TNC 37, den närmast tidigare utgåvan av våra skrivregler.

TNCs skrivregler genom åren Första utgåvan TNC 2

TNCs Skrivregler är en av de mest kända av våra böcker, och en av de först utgivna dessutom. Redan 1943, alltså bara två år efter det att TNC hade bildats, låg de första skrivreglerna på bokhandelsdiskarna: TNC 2 Skrivregler, som regeltörstande tekniker kunde komma över för 1 krona. (Skriften föregicks således av TNC 1, som innehöll de internationella bokstavs-beteckningar för storheter och enheter som TNC översatt till svenska och som SIS beslutat att rekommendera "till praktisk användning".)

TNC 2 är ett litet häfte, som består av 14 sidor regler som ansågs vara av specialintresse för just tekniker. Förordet inleds på följande sätt:

– Det har, icke minst för landets tekniker, länge varit en kännbar brist, att utöver vanlig rättstavning inga officiella regler funnits för rättskrivning i vidsträckt mening, såsom för korrekt skrivning av ord-förkortningar och sifferuttryck. Ett par exempel kunna nämnas. Ordet "nummer" har förkortats till N:o, No, N-r, Nr, nr., n:r, nr, och i firmanamn har "aktiebolag" skrivits Aktieb., A.-bol., A.-b., Ab., A.-B., A.B., AB., A-B, A/B, utan att det varit möjligt att få ett auktoritativt besked om vilket skrivsätt som borde föredras. Vad som sedan gammalt kallas "decimal-komma" har på senare tid här och var under utländskt inflytande skrivits som punkt. Den oundvikliga följderna har varit tilltagande förvirring, och ett stigande krav på normering har försports.

I denna situation framlade den nybildade Tekniska Nomenklaturcentralen för Svenska Akademien ett förslag till vissa skrivregler, med hemställan att få dem granskade och efter erforderliga ändringar förklarade lämpliga för användning inom tekniska och därmed besläktade områden. Syftemålet angav Tekniska Nomenklaturcentralen vara att nå fram till regler, som å ena sidan voro så *konsekventa* som möjligt och å andra sidan ej gävo intryck av något drastiskt nytt utan snarare motsvarade vad som kan kallas *gott skrivsätt av i dag*. På Akademiens begäran gjordes en kompletterande utredning om ordförkortningar i litteratur av mera allmän läggning under senaste halvsekel.

Svenska Akademien uttryckte sitt gillande och framhöll att förslaget "i allt väsentligt förverkligat det uppställda syftet".

Vidare i förordet:

– Med detta värdefulla stöd från Svenska Akademiens sida vågar Tekniska Nomenklaturcentralen härmed till teknikerna, ävensom till en större allmänhet med liknande formuleringsproblem, utsända föreliggande skrivregler och varmt anbefalla dem till begagnade i största möjliga utsträckning.

När Svenska språknämnden sedan gav ut sina skrivregler 1947, tog man upp mer allmänna skrivregler, såsom anvisningar för bruket av skiljetecken och för avstavning.

Den andra utgåvan i samarbete med Språknämnden

När både Språknämnden och TNC skulle revidera sina skrivregler samordnade man det arbetet. I förordet till TNC 22, som kom ut 1953, står:

– I den nu föreliggande andra utgåvan, TNC 22, har de särskilt för tekniker avsedda anvisningarna väsentligt utökats, och dessutom har för tillgodoseende av läsarnas bekvämlighet även de förut förbigångna frågorna tagit upp,

dvs det som rörde bruket av interpunktion, avstavning etc och som Språknämnden alltså tog upp i sina skrivregler.

TNC 37 – den tredje utgåvan 1963

I TNC-Aktuellt 1964:1 står följande att läsa om den tredje utgåvan av TNCs Skrivregler:

– (TNC 22) har sedan en tid varit slutsåld och ersätts nu av en tredje, omarbetad utgåva som får beteckningen TNC 37. I allt väsentligt ansluter sig den nya utgåvan till den föregående, men vissa ändringar har gjorts i uppställningen och också i innehållet.

Skrivreglernas uppgift är i första hand att bereda författare och utskrivare av teknisk text ett praktiskt hjälpmedel ... Liksom tidigare utgåvor innehåller TNC 37 emellertid även anvisningar av allmän natur. Dessa anvisningar överensstämmer nära med de regler som Nämnden för Svensk Språkvård utgivit; det gäller nu även partiet om kommatering.

TNC hann med att göra upp till sju tilltryckningar av TNC 37, med endast smärre ändringar i varje tryckning. Så gjordes t ex i den femte tryckningen en ändring i fråga om sättet att skriva datum och tidrymd.

Skrivreglerna för fjärde gången: TNC 83

Förra året beslutade vi oss för att revidera skrivreglerna igen. För även skrivregler ändras som sagt med tiden. Så var t ex regler för hur ord förkortas uppe till diskussion redan 1942, som utdraget ur förordet till TNC 2 visar. I TNC 2 står vidare:

– Vad särskilt förkortningsreglerna angår är en motiverande förklaring av nöden. När de först diskuterades fanns det flera vägar att slå in på, alltifrån an-

vändning av punkt efter alla förkortningar till ett generellt slopande av punkt som förkortningstecken, andra enskildheter att förtiga. Slutligen valdes den väg som den lugna utvecklingen enligt den gjorda utredningen anvisar och som, helt summariskt uttryckt, leder till principerna: punkt efter avbrutna ord, ingen punkt efter sammandragna ord.

TNC övergår till punktlösa förkortningar

Nu har "den lugna utvecklingen" anvisat att TNC bör ta ett nytt steg: TNC kommer från och med det att TNC 83 nu är utgiven att övergå till punktlösa förkortningar. Så här står det i TNC 83:

– I sådan stil där endast få förkortningar används brukar man i regel sätta punkt efter den sist bibehållna bokstaven i avbrytningar. Särskilt i fackspråk av skilda slag och över huvud taget i sammanhang där förkortningar kommer till stor användning, kan avbrytningar dock skrivas utan punkt.

Ny praxis för avstavning

Ny praxis för avstavning är en annan faktor som har framkallat ett behov att revidera skrivregelsamlingen. I TNC 83 rekommenderar vi i första hand att enkla ord avdelas i stam och böjningsändelse, t ex *hiss-en*, *risk-erna*, *slott-et*. Detta överensstämmer med det sätt som sammansatta ord bör avstavas på, dvs i de enkla ord som de består av, t ex *loft-gång*, *nickel-industri*.

I andra hand kan de enkla orden avstavas så, att endast ett konsonanttecken förs till den senare stavelsen och de övriga till den förra, t ex *alst-ring*, *mor-tel*. Enkla ord med betoning på en annan stavelse än den första kan alternativt avstavas på ett annat sätt. Man avdelar då efter den obetonade början av ordet, och för till det senare ledet så många konsonanter som bekvämt kan uttalas i en ordbörjan, t ex *elekt-ron* eller *elek-tron*, *prob-lem* eller *pro-blem*.

Skrivreglerna har utvidgats

Vid revideringen har samlingen kompletterats med nya avsnitt, såsom Ordböjning och ordbildning samt Särskilda textelement. Vidare har många föråldrade exempel bytts ut, och fler exempel har lagts till.

TNC 83 har sänts på remiss till olika språkvårdande organ, bl a till Svenska språknämnden. Givetvis stämmer därför fortfarande TNCs skrivregler (i allt väsentligt) överens med Språknämndens.

Åsa Holmér och Ove Oskarsson har handlagt revideringen av TNC 83 TNCs Skrivregler, som nu finns att köpa hos

Svensk Byggtjänst
Box 7853
103 99 Stockholm

08-734 50 00

Att tävla i termskapande

I början av året utlyste ekonomiredaktionen på DN, Dagens Nyheter, en översättningstävling. Man ville få hjälp av läsarna med att översätta ett antal ekonomiska termer som hittills bitit sig fast i svenskan i sin engelska ursprungsform.

I tävlingen deltog ett hundratal personer, vars förslag till översättningar granskades och bedömdes av en jury bestående av språkexperten Stig Nilsson, DNS börskommentator Sven-Ivan Sundqvist och journalisten Olle Rossander. Juryn valde sedan ut de bästa förslagen till översättningar, som i fortsättningen kommer att återfinnas i DNS spalter. (Några exempel är *samriskföretag* för joint venture, *frizonsbank* för off-shorebanking, *övertagande* för take-over.)

Den här tävlingen har fått oss TNC-are att dryfta den här formen av termskapande. Vi skulle gärna vilja få ta del av läsarnas synpunkter:

Är det bra att utlysa en tävling i terminologi och att låta allmänheten föreslå mer eller mindre fantasifulla termer?

Har inte fackmänniskor den bästa kännedomen om vilka termer som lämpar sig bäst och som kan tänkas komma i svang?

Vi vet ju alla att massmedia har en otroligt stor genomslagskraft och att det hänt mer än en gång att ett ord genom en stor tidnings försorg börjat höras i var mans mun. Så var fallet med *dator*, som ju ersatte det mer ohanterliga ordet *datamaskin*. Svenska Elektriska Kommissionen föreslog *dator* men ordet började inte spridas förrän DN använde det i en artikel; i dag är ordet *datamaskin* nästan "utdött" (Nu får ofta *dator* stå tillbaka för *data* i stället – se vidare Allvar Ellegårds föredrag i detta nummer av TNC-Aktuellt.)

Ett annat ord som spritts på liknande sätt är *moped*, ett initialord som bildades ur *motorcykel* med *pedaler*. Ordet skapades av redaktören Harald Nielsen vid tidskriften *Motor* och lanserades första gången 1952.

Visserligen ger juryn som förbehåll att man "självväldigt och fördomsfullt valt ut de ord som den tror kan komma att användas". Likafullt kvarstår det faktum att DN läses av 100 000-tals personer, som alltså framöver kommer att finna orden i DNS ekonomiska artiklar.

Terminologi som redskap i översättning och dokumentation

Den 22 och 23 maj hölls en konferens i Kristiansand med temat "Terminologi som redskap i översättning och dokumentation". Rådet för teknisk terminologi (RTT), Nordterm och Agder distrikthøgskole i Kristiansand stod som arrangörer. TNC representerades av Magdalena Gram och Ove Oskarsson, som tillsammans bidrog med ett gemensamt inlägg om dataterminologi.

Konferensens mål var att bygga en bro mellan forskningsmiljö och brukargrupper. Deltagarna var också i stor utsträckning terminologer, språkforskare, tekniska översättare, informatörer och dokumentalister. De vattentäta skotten mellan terminologins teoretiker och dess praktiker är visserligen svår att påvisa, men under de diskussioner som fördes visade sig en skillnad i attityd mellan terminologer, som i sitt arbete systematiskt analyserar och producerar termer, och brukare, som använder termer för att lösa andra problem inom t ex information, dokumentation och översättning. Denna polarisering avsatte också en del nyttiga resultat i diskussionerna, som tillsammans med föredragen skall ges ut i en konferensrapport.

Bernhard Christiansen, RTT, delgav åhörarna sina erfarenheter från mångårigt terminologiskt arbete och varnade för ett alltför metafysiskt förhållningssätt. Den som arbetar med terminologi måste skaffa sig kunskap om materien. Översätter man termer gör man klokt i att vara på sin vakt gentemot originalspråket. En översättning bör överträffa originalet.

Heribert Picht från Handelshøjskolen i Köpenhamn försökte i sitt inlägg ringa in begreppet fackspråk. Den välbekante terminologen Eugen Wüster urskilde 300 fackområden. En översättare, menade Picht, stöter antagligen på ett stort antal blandformer i speciella miljöer. Värdet av en entydig och klar terminologi borde ingen betvivla. Problemet med synonymer och ekvivalenser leder till försämrad effektivitet och produktivitet, ej att förglömma andra – icke prissatta – olägenheter: sämre säkerhet, irritation osv. Picht parafraserade talesättet "Nyckeln till makt är vetande": Nyckeln till makt är information. Ännu mer tillspetsat: Nyckeln till makt är terminologi! (Detta "pan-terminologiska" synsätt kom tyvärr aldrig upp till diskussion.)

En något resignerad attityd intog **Kolbjørn Heggstad**, Bergen, som i sitt anförande lät antyda att endast en ringa del av det terminologiska arbetet består av intellektuella ansträngningar. En ofta underskattad mängd energi måste gälla sådana insatser som att tiggas pengar, att argumentera för sin vara och att föra ut resultatet av sitt arbete. Skall terminologisk information få kosta? Heggstad måste konstatera, att fastän människor är villiga att betala för en diskett, är de sällan beredda att betala för en tre timmar lång terminologisk punktutredning. Terminologi borde vara både en industripolitisk och en kulturpolitisk angelägenhet. Terminologer borde bättre

kunna dela med sig av sitt arbetsresultat: "Hur en viss företeelse skall benämnas på norska skall inte vara någon hemlighet!"

Från översättarens verkstad rapporterade **Flemming Koue**, Köpenhamn, som jämförde översättarens verksamhet med den privatpraktiserande advokatens eller revisorns (skillnaden är möjligtvis skattemyndigheternas syn på translatören). Språklig talang är en otillräcklig resurs för en översättare, som för att överleva också måste visa prov på effektivitet, kvalitet och produktivitet. Avgörande för hans framgång är också tillgången till informationskällor och hans egen dokumentation. De professionella verktygen består både av modern elektronik och kundbesök, kurser osv. Koues vädjan till terminologerna var, att försöka samla och sprida sitt värdefulla men ofta undangömda terminologiska material.

Den andra dagen kom dokumentationsmedarbetarna till tals, den här gången representerade av **Torbjørn Breivik** från Norsk data och **Lars Forsslund**, COMED (tillika ledamot i TNCs styrelse). Breivik beskrev det mycket specialiserade termbehov, som gäller för den som skriver manualer för ett stort dataföretag. Nya funktioner hos en ny produkt kräver nya termer och det är nödvändigt att förstå hierarkin av termer för att man skall kunna skapa en ny.

Vid jämförelse med amerikanska förhållanden fann Forsslund ett föga utvecklat yrkesmedvetande hos svenska tekniska informatörer. En grundläggande frågeställning i detta anförande var: När föds en teknisk term? Och vidare: Vilka möjligheter har teknikinformatören att påverka skapandet av en ny term? Under vägen till en produkts födelse inträffar en rad åtgärder som fixerar en mer eller mindre lämplig terminologi. Den tekniske informatören kommer ofta in i ett sista skede men borde vara med från början, vid konstruktionen av en produkt. Den idealiska situationen förekommer om än i ringa omfattning. Ser man till området datoriserade produkter gäller i dag att programvara, maskinvara och "människovara" måste samverka för att totalfunktionen skall bli bra. Man måste ställa terminologiska krav på teknikinformatören men denne har också krav på terminologiorganen, som måste arbeta snabbt, ge snabba svar, kunna snabbt ta fram specialordlistor och se till att marknadsföra sina produkter och tjänster hos brukarna.

Konferensens sista inlägg berörde dataterminologin, och inläggen kom att handla både om det pågående arbetet och om uppgifter och krav åren framöver. Från Island rapporterade **Sigrun Helgadóttir** sina intressanta erfarenheter av arbetet med en isländsk dataordbok. År 1964 kom den första datorn till Island, nitton år senare utkom första upplagan av den isländska dataordboken, innehållande ca 1 000 termer utan definitioner. En ny upplaga förbereds för närvarande och skall enligt förslaget omfatta ca 2 000-3 000 termer. Det faktum att dataspråket är späckat av metaforer underlättar naturligtvis översättningen av det engelska termaterialet. Som förslag till översättning av "buffer storage" (*buffert-minne*) presenterades den isländska termen "sarpur" (eg *kräva-n, -or*).

Medan **Ove Oskarsson** redogjorde för arbetet med den svenska dataordboken svarade **Magdalena Gram** för att ge exempel på de åtgärder TNC tillgripes för att tillgodo-

se brukarnas behov av sådana datatermer som inte förekommer i SIS och TNCs dataordbok. Denna växelsång mellan två av TNCs handläggare, en terminolog och en bibliotekarie, utmynnade i ett antagande om konferensdeltagarnas terminologiska behov, behov som i dag inte tillgodoses inom ramen för TNCs verksamhet. Mycket finns att göra och det bör göras snart, innan terminologins stora brukargrupper förlorat sin tilltro till terminologorganens förmåga. Idéer saknas knappast. Gram underströk behovet av att öppna ett flöde mellan olika informationskällor. Fyra faktorer verkade väsentliga för TNCs vidkommande:

- TERMDOK bör kompletteras med en excerptbank. Här kan man samla både TNCs eget excerptmaterial och värdefullt termmaterial från externa institutioner, individer osv. Endast på det sättet kan TNC bättre tillmötesgå Lars Forsslunds begäran: "Bättre en hyfsad term idag än en perfekt om fem år!"
- En effektiv återvinning av terminologisk information förutsätter ett system för klassificering av termer. Klassificerade termer kan lätt systematiseras i grupper och sammanställas till skraddarsydda ordlistor.
- Alla termer orkar inte TNC mata in i datorn. En del av den terminologiska informationen kan återfinnas via den bibliografiska. Det är därför viktigt att denna information görs åtkomlig i en databas.
- En stor del av svenskt terminologiarbete försiggår utanför TNC, den centrala instansen för svensk teknisk terminologi. Information om sådana externa projekt skulle kunna föras till en speciell datafil med hänvisningar till bl a kontaktpersoner.

Magdalena Gram

Citatet

För den som händelsevis kommit att misstro den språkliga utsagan kan skönlitteraturen, inte minst den klassiska, verka som ett svalkande bad. En sentida klassicist var poeten Pentti Saarikoski (1937-1983). Liksom texter av Homeros eller Catullus är Saarikoskis både tuktade och fria i sitt flöde. Språket förmedlar en känsla av stark närvaro: läsaren tycker sig vistas i samma landskap som berättaren, han delges berättarens tankar och förnimmelser i ett mycket personligt tilltal. Denna intimitet är inte lättrövad och språket, som skall bära den, är ofta föremål för poetens reflektion. Hör bara här:

Det är svårt att komma på benämningar för allt man ser, som när konduktören knipsar ett håll i biljetten, vad skall man då kalla det som lossnar från biljetten och faller i golvet?

(Citat efter Berner, Mia: P S Anteckningar från ett sorgear. Stockholm 1984)

Notiser

Kurs i fackspråk och terminologi i april

Under två dagar i april månad hölls en kurs i fackspråk och terminologi på Stockholms universitet. Som arrangör stod Staffan Wahlén vid Fackspråkligt kurscentrum, som hade fått idén till kursen efter att ha deltagit i den nordiska terminologikurs som hölls i Skodsborg 1985.

Kurslärare var Christer Laurén från Vasa högskola i Finland, Ove Oskarsson från TNC och Heribert Picht från Handelshøjskolen i Köpenhamn. Bland kursdeltagarna fanns ett tiotal personer från bl a institutionen för nordiska språk och TNC.

De termer som är centrala för praktiskt arbetande terminologer är term, begrepp, definition. Dessa facktermer inom terminologin analyserades noggrant under kursens gång. Man talade om termens uttryckssida och dess innehållssida och om hur man skapar bra termer. Man talade om begrepp och begreppssystem och om hur ett sådant system kan se ut. Man talade om vilka krav som bör ställas på bra definitioner och vilka olika definitionstyper som kan tänkas finnas. Kursdeltagarna fick i grupp också diskutera ett antal vanliga typer av definitioner, hämtade från olika ordlistor.

Christer Laurén berättade om sitt projekt Svenskt fackspråk (se artikel i TNC-Aktuellt 1986:1) och beskrev också vilka olika grenar av den fackspråkliga forskningen som man i dag kan skönja.

Vidare fick deltagarna veta vilka metoder som används vid praktiskt terminologiarbete.

"Terminologie et traduction"

Två tidskrifter i en

En "ny" tidskrift kom till för något år sedan genom en hopslagning av "Bulletin de la traduction" (Bruxelles) och "Bulletin de la terminologie" (Luxembourg). Bakom dessa tidskrifter stod EG, som också utger den nya tidskriften vars namn är "Terminologie et traduction". Enligt den nya programförklaringen riktar sig tidskriften dock inte bara till EG-ländernas medlemmar, utan också till allmänt språkligt och terminologiskt intresserade läsare.

Ett första nummer beredde plats för två artiklar som ägnades Infoterms syn på terminologi och översättning. Övrigt material i de tre hitintills utgivna numren omfattar främst EG-specifika problem men också artiklar i allmänt intressanta frågor inom terminologi och översättning.

Den som önskar prenumerera bör vända sig till:

Office des publications officielles des Communautés européennes
2, rue Mercier
L-2985 Luxembourg

Wüsters terminologilära i nytryck Gratisexemplar finns till intresserade

Eugen Wüster betraktas av många som den moderna, vetenskapligt baserade terminologilärens grundare. Under sin tid som professor i Wien höll han en serie föreläsningar, som i slutet av 70-talet sammanställdes till en bok med titeln "Einführung in die allgemeine Terminologielehre und terminologische Lexikographie".

Boken, som brukar anses som den första kompletta och systematiska framställningen av ämnet, består av en text- och en bilddel. Textdelen omfattar följande huvudavsnitt:

- 0 Verhältnis zur Wissenschaft von der Gemeinsprache
- 1 Das Abwägen zwischen den Benennungsgrundsätzen
- 2 Die individuellen Gegenstände
- 3 Die Begriffe und ihre Merkmale
- 4 Die Definitionen
- 5 Benennungen
- 6 Einteilung aller konventionellen Zeichen
- 7 Einteilung der Schreibzeichen
- 8 Arten der bleibenden Zuordnung
- 9 Die Sprachwörterbücher

Den första utgåvan publicerades 1979 och var efter fyra år slutsåld. Nu har emellertid Fackspråkligt Centrum vid Handelshögskolan i Köpenhamn låtit trycka om boken.

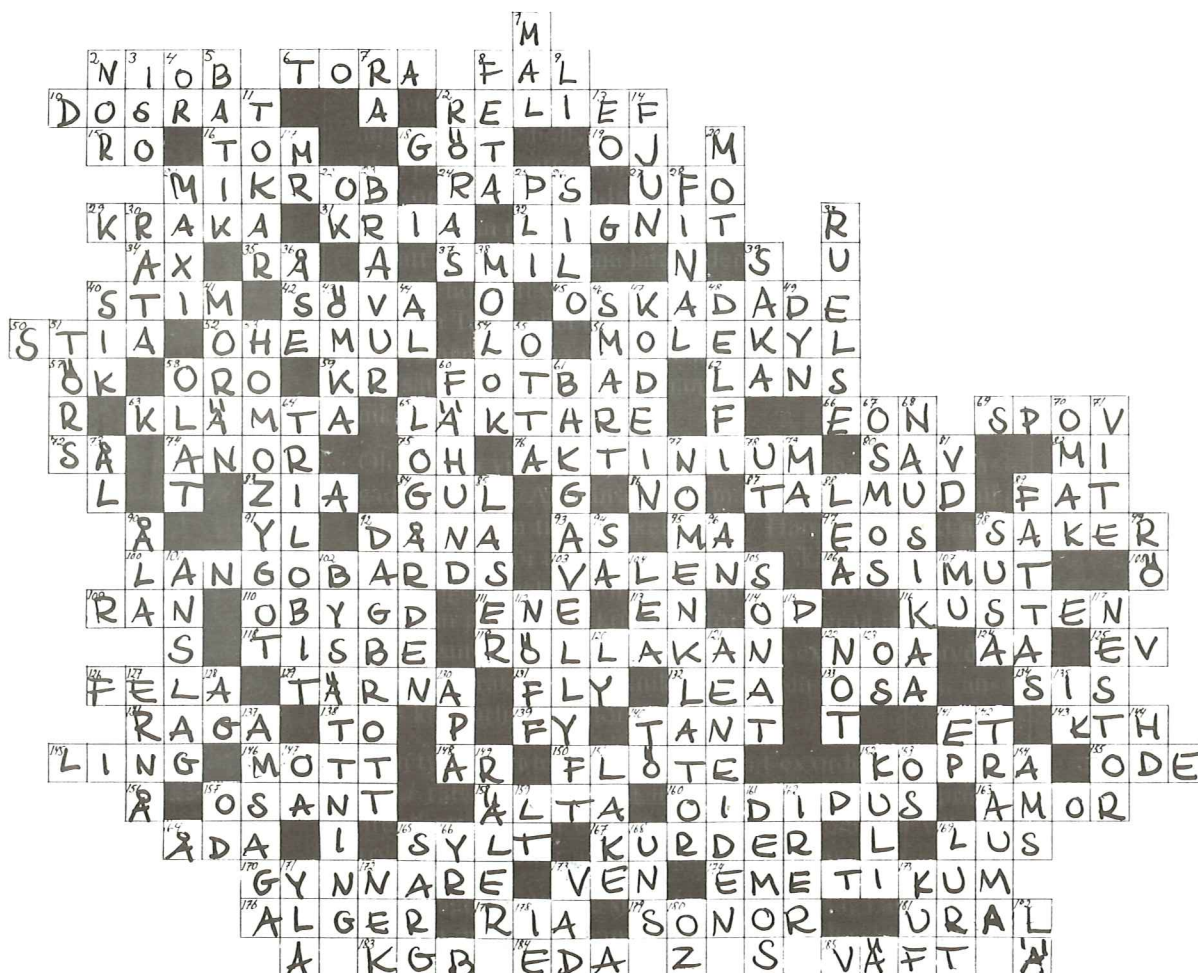
Omtrycket har skett på icke-kommersiell basis, vilket innebär att boken inte kan köpas i bokhandeln på vanligt sätt. Avsikten är i stället att enstaka exemplar skall delas ut gratis till intresserade.

TNC har fått en begränsad delupplaga att distribuera inom Sverige. Den som är intresserad av att få ett gratis-exemplar av boken kan alltså vända sig till oss med sin beställning. (För att täcka våra porto- och expeditjonskostnader måste vi dock ta ut en avgift på 25 kr per exemplar.)

TNCs nya medarbetare

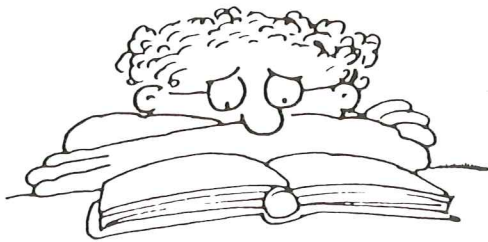
Sedan den 10 mars har Elisabeth Lindström arbetat på TNCs kansli. Det är henne ni först får tala med när ni ringer till TNC i olika ärenden. Förutom sedvanliga kontorsgöromål skall Elisabeth så småningom också arbeta med registrering i TNCs minidator.

Lösning till korsordet i TNC-Aktuellt 1986:1

Termfrågor i urval

?

FRÅGA: Varför säger så många människor bräder i stället för brädor? Är det regionalt Stockholmsspråk? Är det inte fel med pluralen -er?

Svar: Bräda har regionalt förekommit i två olika pluralformer: bräder och brädor. Det sammanhänger dels med att man ursprungligen hade formen bräde (pl bräder) som synonym till bräda, dels med att det är mycket vanligt att pluraländelsen -or blir -er, t ex i Stockholms-trakten (jfr trappor-trapper). Bräder som kollektivord, t ex ett parti bräder, är dessutom sedan länge en veder-tagen form.

För att få en enda form, rekommenderade TNC i TNC 60 pluralformen **bräder**, vare sig pluralen användes kollektivt (ett parti bräder) eller ej (40 brädor). TNC har inte funnit anledning att göra avsteg från den rekommendationen.

?

FRÅGA: När man skickar telex kan man inte skriva m² och m³. Går det lika bra med kvm respektive kbm?

SVAR: Förkortningarna kvm och kbm är antagligen praxis på många håll och kan t ex beläggas i Fritzes förkortningsordbok. TNC avråder emellertid från dessa förkortningar och hänvisar till SIS Handbok 126: Skriva på kontor. Om man utnyttjar ett system med en begränsad teckenuppsättning kan man i stället i det här fallet skriva så, att exponenterna kommer på samma rad som beteckningen m, dvs m² och m³.

?

FRÅGA: På engelska säger man *session* om den stund man tar sig tillsammans med datorn. Finns det något vedertaget uttryck på svenska?

SVAR: Nej, TNC har inte hittat något sådant, men varför inte säga **session** på svenska också. Ordet finns ju redan i svenskan.

FRÅGA: Videotex – det är väl inte något varumärke?

SVAR: Nej.

Videotex är det internationella namnet för den teknik som innebär att man utnyttjar tv-mottagare, dator och telefonnät som informationsmedia. I Sverige säger man ofta *teledata* i stället.

?

FRÅGA: Hur skall den engelska termen *burn-in* översättas? Det handlar om ett test som består i att man lägger spänning på en integrerad krets. Om kretsen håller för provet är den godkänd för leverans.

SVAR: I svensk standard SS 441 05 05 finns ordet inkörningstid för *burn-in time*. *Burn-in* är i allmänhet något slag av *inkörning* (enligt Schröder: Elteknisk ordbok). I en not till inkörningstid står det: "Om enheten behandlas med bl a förhöjd temperatur eller överbelastning kan termen inbränningstid användas."

På svenska bör det alltså heta **inbränning**.

?

FRÅGA: Tidigare (på 40-talet) indelade man olika typer av sprängning efter hur snabbt förbränningszon och tryckvåg fortplantade sig: explosion (långsammast) – detonation – brisad (snabbast).

Var går gränserna mellan dem?

SVAR: Man verkar inte göra samma indelning nu för tiden. Den allmänna termen är *explosion* som kan bero på t ex detonation eller på något annat fenomen som inte orsakas av sprängämne (inre krafter kanske). Den "långsamma" typen av explosion kallas *deflagration*.

Så här definierar TNC termerna:

explosion

snabb expansion till volym som är mycket större än den ursprungliga (TNC 73)

detonation

kemisk omsättning i explosivämne, kännetecknad av en reaktionszon som utbreder sig med högre hastighet än ljudhastigheten i explosivämnet (TNC 73)

deflagration

kemisk omsättning i explosivämne, kännetecknad av en reaktionszon som utbreder sig med lägre hastighet än ljudhastigheten i explosivämnet (TNC 73)

brisad

detonation inom ett hölje med åtföljande skrot- eller spliterverkan (TNCs kartotek)

TNC